

Eğitim Felsefesinde Vatandaşlık Düşüncesini Temellendiren Hukuksal Düzlemin İncelenmesi

Ümit Karaağaç

MEB Eğitim Yöneticisi

umutkaraagac@yahoo.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Oğuz Arıkan

MEB Eğitim Yöneticisi

arikan.oguz@gmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Muzaffer Aydın

MEB Eğitim Yöneticisi

zaferim-2010@hotmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Ebru Çiçek Karaağaç

MEB Eğitim Yöneticisi

ebru.karaagac@hotmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Tezcan Kızılay

Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

tezcan.kizilay@hotmail.com, ORCID:0000-0001-7242-5065

Özet

Bu çalışmada eğitim felsefesinde vatandaşlık düşüncesini temellendiren hukuksal düzlemin incelenmesi amaçlanmaktadır. Eğitim felsefesi bağlamında vatandaşlık düşüncesi çerçevesinde düzen kavramına karşı olarak beliren düzensizlik konusu Batı siyasal felsefesinin temelinde yer alan bileşenlerden biri olarak en önde gelen korkular arasında bulunmaktadır. Siyasal düşünürler, On yedinci yüzyıldaki sosyal sözleşmeyle

alakalı teorilerden bugünümüze dek devam edegelen uzun soluklu devirde düzen problemiyle boğuşmak suretiyle, insan yaşamının karmaşaya sürüklenmesini engellemek için bazı yöntemlere başvurmuştur. Hukukun üstünlüğü demokrasi ilkeleriyle yönetilen ülkelerde nerede ise kutsallık ölçüsünde değerli görünen anayasal ilkeselliktir. Bunun temel bileşeninde hukuk anlayışının idarede bulunması prensibi bulunmaktadır; vatandaş hukukun üstünlüğü anlayışının içerisinde yer alır ve hiç bir kişi ve kamu personeli bunun haricinde kalamaz. Hukukun üstün olması anlayışının ilkesel anlamda uzun vadeli bir mazisi bulunmaktadır ve bu anlayış özgürlükçü hukuk teorilerinden kaynaklanmaktadır. Sosyal bilim insanları bu anlamda bugünümüze dek gelen çizgisellikte bu anlayışı sürdürmüşlerdir. Orijinal manasıyla hâk terimi, soyluluk, ruhbanlık ve tabiiki kralların tanrısal hâklarında olduğu şekliyle kuvvet ve kudreti ifade etmektedir. Bunun ile beraber terim çağdaş dönemlerde uygun bir biçimde karşılığa tabi olma ve fiil yapabilmek hâkkı ve salâhiyetleri manasında kullanılmaktadır. Hâklar fikrinin küresel kabulünün bulunduğunu belirtmek mümkün görünmese de bir çok çağdaş siyasal düşünür fikrini hâk ve salâhiyet kavramı açısından belirtmekte her hangi bir sorun bulmamıştır. Bu bağlamda hâk, eşitlikler ve sosyal adaletler gibi başka siyasî terimlerden daha az tartışılması gereken konular arasında yer almıştır. Yalnız hâkların yaslandığı temel ve kimin ne tür hâklara haiz olması gerektiği hususunda daha az uzlaşım vardır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Felsefesi, Vatandaşlık Düşüncesi, Hukuksal Düzlem, Sosyal Hâklar

Examination of the Legal Plane that Bases the Idea of Citizenship in the Philosophy of Education

Abstract

In this study, it is aimed to examine the legal plane that bases the idea of citizenship in the philosophy of education. In the context of educational philosophy, the issue of Decadence, which appears in opposition to the concept of order within the framework of citizenship thought, is among the most prominent fears as one of the components that are at the heart of Western political philosophy. Political thinkers have resorted to some methods to prevent human life from being dragged into chaos by grappling with the problem of order in a long-term period that has continued from theories related to the social contract in the seventeenth century to today. The rule of law is a constitutional principle that seems to be valued to the extent of sanctity wherever it is in countries governed by the principles of democracy. The main component of this is the principle that the understanding of law should be in the administration; the citizen is included in the understanding of the rule of law, and no person and public personnel can remain outside of it. The understanding of the rule of law has a long-term history in a principled sense, and this understanding stems from libertarian legal theories. In this sense, social scientists have maintained this understanding in the linearity that has come down to our day. In its original sense, the term right refers to the power and power

as it is in the divine rights of nobility, clergy and, of course, kings. Together with this, the term is used in modern times in the sense of the right and authority to be subject to reciprocity and to be able to perform acts in an appropriate manner. Although it does not seem possible to state that there is a global acceptance of the idea of rights, many contemporary political thinkers have not found any problem in stating their idea in terms of the concept of rights and authority. In this context, Decencies and social justice have been among the issues that need to be discussed less than other political terms. However, there is less consensus on the basis on which rights are based and who should have what kind of rights.

Key Words: Philosophy of Education, Citizenship Thought, Legal Plane, Social Rights

Giriş

Eğitim felsefesi düzleminde kavramsal manada hukuk değişik manalara gelecek biçimde kullanılmaktadır. İlk tanımlayıcı özelliği yer alan bilimsel yasalar bulunmaktadır (Çaylak, 2015).

Bu yasalar sosyal ve doğal çevre yaşamındaki düzenlilik ve zorunluluk arz eden davranışları tanımlama amacıyla kullanılmaktadır. En tipik örneği tabiat biliminde fizikçilerce kullanılan termo-dinamizm ve kinetik yasalarında görülebilmektedir (Sarigil, 2011).

Düzen kavramına karşı olarak beliren düzensizlik konusu Batı siyasal felsefesinin temelinde yer alan bileşenlerden biri olarak en önde gelen korkular arasında bulunmaktadır (Özdemir, 1990).

Siyasal düşünürler, On yedinci yüzyıldaki sosyal sözleşmeyle alakalı teorilerden bugünüme dek devam edegelen uzun soluklu devirde düzen problemiyle boğuşmak suretiyle, insan yaşamının karmaşaya sürüklenmesini engellemek için bazı yöntemlere başvurmuştur (Lewis, 2007).

Siyasî tartışmalarla ilgili kavramlar, çalışma, eğitim, kürtaj, yaşam, ifade özgürlüğü, mülkiyet hâkkı gibi hâkla ilgili hususların egemenliğinde bulunmaktadır. Hâk fikri gündelik hayatta çok mühim bir kavramdır (Çaylak, 2015).

Orijinal manasıyla hâk terimi, soyluluk, ruhbanlık ve tabiiki kralların tanrısal hâklarında olduğu şekliyle kuvvet ve kudreti ifade etmektedir. Bunun ile beraber terim çağdaş dönemlerde uygun bir biçimde karşılığa tabi olma ve fiil yapabilmek hâkkı ve salâhiyetleri manasında kullanılmaktadır (Sarigil, 2011).

Eğitim Felsefesinde Vatandaşlık Düşüncesini Temellendiren Hukuksal Düzlemin İncelenmesi

Hâklar fikrinin küresel kabulünün bulunduğunu belirtmek mümkün görünmese de bir çok çağdaş siyasal düşünür fikrini hâk ve salâhiyet kavramı açısından belirtmekte her hangi bir sorun bulmamıştır (Çaylak, 2015).

Yükümlülükler bir biçimde eylemlerde bulunmak gerekliliğini ve görevini ifade etmektedir. Sosyal bilimciler her hangi bir şeyi yapmak konusunda zorlayarak yükümlü olma ile ahlâkî ödev şeklinde her hangi bir şeyi yapmak yükümlülüğü arasında ayrımlar yapmaktadır (Özdemir, 1990).

Bankada çalışan kasiyer birinin elinde silah bulunan birine parayı verme zorunda kalması birinci mana içersinde değerlendirilir iken, bu kişinin ikinci manaya göre her hangi hiç bir yükümlülük altına girmemesi söz konusudur (Çaylak, 2015).

Vatandaşlık teriminin kökenini Antik Yunan'da ve o dönemin siyasal düşüncesinde aramak gerekir. Bu durumu Roma dönemine geldiğimizde içselleşmiş şekilde bulmaktayız (Lewis, 2007).

Vatandaşlık aynı zamanda cumhuriyetçilik anlayışının ve bu siyasal geleneğin en merkezî konularından birisidir. Basitçe bir ifadeyle vatandaşlık siyasî bir topluluğun hâklarla ve yükümlülükler ile donatılmış üyeliğidir (Sarıgil, 2011).

Vatandaşlık bu manada mukayeseli hâklarla ve yükümlülükler ile birbirine bağlanmış bireyle kamu arasındaki ilişkiselliği temsil eder (Çaylak, 2015).

Kavramın tam anlamıyla demokratik toplum ilkelerinin ve demokrasi geleneğinin kökleri Antik Yunan toplumuna dek uzansa da demokrasi sorunu on dokuzuncu asra dek siyasal düşünürlerce geniş bir perspektiften ele alınarak incelenmiştir on dokuzuncu yüzyıla dek demokrasi genellikle aydınlanmamış olan ve cahil kalmış olan yığınların idaresi şeklinde genel kabul görerek nedense reddedilmiştir (Yılmaz, 2006).

Hukuk

Kavramsal manada hukuk değişik manalara gelecek biçimde kullanılmaktadır. İlk tanımlayıcı özelliği yer alan bilimsel yasalar bulunmaktadır. Bu yasalar sosyal ve doğal çevre yaşamındaki

düzenlilik ve zorunluluk arz eden davranışları tanımlama amacıyla kullanılmaktadır (Sarıgil, 2011).

En tipik örneği tabiat biliminde fizikçilerce kullanılan termo-dinamizm ve kinetik yasalarında görülebilmektedir (Çaylak, 2015).

Sosyal kuramcı bilim insanları yasa terimini bu manada düzenlilik ve zorunluluk arz eden davranışları tanımlama amacıyla kullanmıştır (İnalcık, 1993).

Ekonomi teorisinin temeli ve özelinde arz ve talep yasaları bulunmaktadır görüşüyle sosyal bilimcilerin tarihî ve sosyal gelişimin yasasını açıklığa vurmuştur varsayımını bu teorik temele misal verilebilir (Özdemir, 1990).

Değişik bir diğer yaklaşımsa hukuk normunu genellik ile davranışsal kalıpların standardının uygulanımına yarayan araçsal bir özellik şeklinde görmektedir (Çaylak, 2015).

Sosyal bilimciler, ananevi topluluklarda yer alan gayri resmî süreçten çağdaş topluluklara özgü resmî hukuksal sisteme dek çeşitli hukukî şekillerin örgütlenilmiş topluluklarda bulunan uygulamalarını tespit etmiştir (Sarıgil, 2011).

Siyaset bilimcileriye biraz daha karmaşık anlamı ile hukuku, yalnız çağdaş topluluklara özgü ve onu başka topluluksal kurallardan farklılaştıran değişik bir toplumsal kurum şeklinde görme eğilimindedir (İnalcık, 1993).

Hukukun üstünlüğü demokrasi ilkeleriyle yönetilen ülkelerde nerede ise kutsallık ölçüsünde değerli görünen anayasal ilkeseliktir. Bunun temel bileşeninde hukuk anlayışının idarede bulunması prensibi bulunmaktadır; vatandaş hukukun üstünlüğü anlayışının içerisinde yer alır ve hiç bir kişi ve kamu personeli bunun haricinde kalamaz (Çaylak, 2015).

Hukukun üstün olması anlayışının ilkesel anlamda uzun vadeli bir mazisi bulunmaktadır ve bu anlayış özgürlükçü hukuk teorilerinden kaynaklanmaktadır (Özdemir, 1990).

Sosyal bilim insanları bu anlamda bugünüme dek gelen çizgisellikte bu anlayışı sürdürmüşlerdir (Sarıgil, 2011).

Eğitim Felsefesinde Vatandaşlık Düşüncesini Temellendiren Hukuksal Düzlemin İncelenmesi

Aynı bilim insanları ve özgürlükçüler hukuku bireye baskı aracı olarak yaptırılan bir öge olmaktan daha ziyade özgürlük normlarının garantörleri şeklinde değerlendirmiştir (Lewis, 2007).

Hukukî korunma olmamasında topluluğun her bir ferdi diğerinin daimî tehditlerine maruz kalacaktır (İnalçık, 1993).

Kontrolü sağlanmayan insanların davranış kalıpları barbarlık, bir nevi tabii hâl olarak tasvir edilmektedir. Bu neden ile hukuk normunun ana gayesi yaşamı, özgürlüğü ve mülkiyeti, yani kısacası tüm temel insan hâkları normlarını korumaktır (Çaylak, 2015).

Düzen

Düzen kavramına karşı olarak beliren düzensizlik konusu Batı siyasal felsefesinin temelinde yer alan bileşenlerden biri olarak en önde gelen korkular arasında bulunmaktadır (Sarigil, 2011).

Siyasal düşünürler, on yedinci yüzyıldaki sosyal sözleşmeyle alakalı teorilerden bugünüme dek devam edegelen uzun soluklu devirde düzen problemiyle boğuşmak suretiyle, insan yaşamının karmaşaya sürüklenmesini engellemek için bazı yöntemlere başvurmuştur (İnalçık, 1993).

Düzenin bizatihi kendisi olmadan insanlığın yaşamı, yalnızlık, acizlik, kötülük, vahşilik ve kabalık olarak karşımıza çıkacaktır (Sarigil, 2011).

Bu şekilde korku duyulan ve gündelik dilde anarşi şeklinde ifade edilen düzensizlik, kargaşa ve şiddet gibi manalar yüklenilmesinde açıkça görme mümkündür (Özdemir, 1990).

Bu nedenlerden ötürü düzen terimi siyasal düşünürlerden tamamıyla koşulsuz bir şekilde katkı bulmuş, desteklenmiş ve şimdiye dek temel anlamda kaosu, kargaşayı, yani kısaca düzensizlik olması gerektiği düşüncesini ortaya koyan hiç bir düşünür ortaya çıkmamıştır (İnalçık, 1993).

Adalet

Adalet iki bin senelik tarihî süreç içerisinde siyasal felsefenin ana konuları arasında yer almıştır. Siyasal düşünürler yüzyıllar süresince iyi topluluğu, adaletli topluluk şeklinde göstermişlerdir (Çaylak, 2015).

Adalet kavramının nasıl ve ne şekilde tam manasıyla ne olduğu konusunda gerçek bir söz birliği mevcut değildir. Gündelik kullanımda adalet muğlak bir biçimde insaf, hâk, ahlâken doğru dürüstlük manalarında kullanılır (Sarıgil, 2011).

Adalet ahlâkî olan norm bir terimdir. Adil aynı zamanda ahlâken iyi olan; adaletsizse ahlâken kötü olan demektir. Ancak adalet yalnız ahlâk manasına gelmez, özellik ile mükâfat ve ceza dağıtımıyla alakalı belirli ahlâkî kararları tanımlar (Özdemir, 1990).

Adalet her kese hâk ettiğini verebilmektir. Yalnız ‘hâk etmenin ne olduğunu belirleme zor bir uğraştır. Bu neden ile adalet, özge olarak ve öz itibari ile tartışılması gereken kavramsal kategorinin en temel misallerinden biridir (Sartre, 1999).

Adalet terimi temel anlamda dağıtım anlayışını ifadeye yarar. Yalnız ne dağıttığı net değildir. Adalet kavramıyla ne tip ödülün ve cezanın kast edildiği açık değildir (Lewis, 2007).

Adalet bir şeyin dağıtımı durumunda mevzu bahis olabilmektedir: Servetin, gelirin, boş zamanın, özgürlüğün, arkadaşlığın, cinselliğin, isteklerin gibi (Çaylak, 2015).

Adalet terimi burda adı geçen misallerden her birisine uygulanabilmektedir. Mesela, maddî servetlerin adaletli biçimde dağıtımı durumuna taraftarlık gösterenler cinsel arzular veya dürtüler hususundaki adalet dağıtımı durumunu başka şekilde değerlendirebilmektedir (Sarıgil, 2011).

Sosyal Hâklar

Orijinal manasıyla hâk terimi, soyluluk, ruhbanlık ve tabiiki kralların tanrısal hâklarında olduğu şekliyle kuvvet ve kudreti ifade etmektedir. Bunun ile beraber terim çağdaş dönemlerde uygun bir biçimde karşılığa tabi olma ve fiil yapabilmek hâkkı ve salâhiyetleri manasında kullanılmaktadır (Sartre, 1999).

Hâklar fikrinin küresel kabulünün bulunduğunu belirtmek mümkün görünmese de bir çok çağdaş siyasal düşünür fikrini hâk ve salâhiyet kavramı açısından belirtmekte her hangi bir sorun bulmamıştır (Sarigil, 2011).

Bu bağlamda hâk, eşitlikler ve sosyal adaletler gibi başka siyasî terimlerden daha az tartışılması gereken konular arasında yer almıştır. Yalnız hâkların yaslandığı temel ve kimin ne tür hâklara haiz olması gerektiği hususunda daha az uzlaşım vardır (Çaylak, 2015).

Hukukî hâklar yasalar ile tanınmış ve mahkemeler tarafından takip edilen hâklardır. Bir çok hukukî hâk ahlâkî olarak kabul edilmediği hâlde senelerce yürürlükte kalabilmektedir (Yılmaz, 2006).

Sosyal bilimciler ve hukuk adamları temel anlamda hukukî hâkkı 5 bölüme ayırmaktadır.

1. Birinci, kişilere ayrıcalıklar ve özgürlükler sağlayan hâklardır. Bu hâklar kişilere yükümlülükler getirmemektedir ve kişileri her hangi bir şeyi yapmak hususunda serbest bırakmaktadır.
2. İkinci, kişilerin başka kişinin saldırısından masum olması hâkında görünebileceği şekilde, kişinin mukayeseli yükümlülüklerine dayanan taleple ilgili hâklardır.
3. Üçüncü, kanunî olarak tanınan kuvvet ve yetkiler olarak karşımıza çıkmaktadır.
4. Dördüncü, çocukların, yaşlıların ve engellilerin zoraki işlerden muafiyetlerine dayanan, askerlik mesleğinden muafiyet sağlanması, ağır işlerde çalıştırılmalarının yasak olmasıdır.

5. Beşincisi, bedenen katlanamayacakları bazı yükümlülüklerden muaf olma misallerinde görüneceği biçimde kişilerin diğerlerinin kuvvetine konu olmaktan bigane kalması manasındaki muafiyetleri ifade etmektedir (Yılmaz, 2006).

Yükümlülükler

Yükümlülükler bir biçimde eylemlerde bulunmak gerekliliğini ve görevini ifade etmektedir. Sosyal bilimciler her hangi bir şeyi yapmak konusunda zorlayarak yükümlü olma ile ahlâkî ödev şeklinde her hangi bir şeyi yapmak yükümlülüğü arasında ayrımlar yapmaktadır (Çaylak, 2015).

Bankada çalışan kasiyer birinin elinde silah bulunan birine parayı verme zorunda kalması birinci mana içersinde değerlendirilir iken, bu kişinin ikinci manaya göre her hangi hiç bir yükümlülük altına girmemesi söz konusudur (Sarıgil, 2011).

Bu ayrımı hukukî ve ahlâkî sorumlulukların ayrımlarında görme mümkündür. Misal olarak, vergi düzenli ödeme ve başkaca yasa ve normlara uyma gibi hukukî yükümlülük ve yaptırımlar cezaî sistemce desteklenerek mahkemede uygulanmaktadır (Sartre, 1999).

Bu gibi yükümlülük anlayışları basitçe bir sağ duyuya dayanır. İster doğru olsun isterse de yanlış olsun, yasalara cezanın korkusuyla uyulmaktadır (Özdemir, 1990).

Ahlâkî olan yükümlülüklereyse makul olduğu ve kabul edilebilir olduğu için değil, fakat hâklî ve ahlâken doğru olduğu ve kabul edilmesi gerektiği için uyulmaktadır (Lewis, 2007).

Bir manada hâk ve yükümlülükler madalyonun iki yüzü gibidir. Hâk sahibi olmak genellik ile diğer bir kişinin söz konusu hâkkının karşılığını yapmak ve ona saygı göstermek manasında yükümlülük altına girmesini ifade etmektedir (Çaylak, 2015).

Hâk kavramı devletin üzerine ağır yükümlülükler getirmektedir aynı zamanda. Misal olarak, yaşam hâkkının kabul edilmesi durumunda devlet kamusal düzeni ve şahıs güvenliğini güvence altına alma zorunda kalacaktır (Tunçay, 1999).

Bu anlamda karşımıza çıkan normatif hukuk kurallarından negatif hâklar devlet gücünü sınırlamak yükümlülüğü getirir iken pozitif hâklar devlete ekonomi yaşamı yönetmek ve çok çeşitli sosyal hizmetler sunmak görevini yüklemektedir (Sarıgil, 2011).

Vatandaşlık

Vatandaşlık teriminin kökenini Antik Yunan'da ve o dönemin siyasal düşüncesinde aramak gerekir. Bu durumu Roma dönemine geldiğimizde içselleşmiş şekilde bulmaktayız (Lewis, 2007).

Vatandaşlık aynı zamanda cumhuriyetçilik anlayışının ve bu siyasal geleneğin en merkezî konularından birisidir. Basitçe bir ifadeyle vatandaşlık siyasî bir topluluğun hâklarla ve yükümlülükler ile donatılmış üyeliğidir (Sarıgil, 2011).

Vatandaşlık bu manada mukayeseli hâklarla ve yükümlülükler ile birbirine bağlanmış bireyle kamu arasındaki ilişkiselliği temsil eder (Çaylak, 2015).

Vatandaşlığın bu ilişkiselliğin tabiatının ne olduğu hususunda kayda değer tartışmalar ve ihtilaflar da mevcuttur. Misal olarak bazıları vatandaşlığı hukukî bir statüye bağlamak suretiyle tarafsız biçimde tanımlar iken bazıları da onun aidiyetin ve sadakatin duygusunu ifade eden kimlik şeklinde olduğunu düşünmektedir (Tunçay, 1999).

Her ne ölçüde olursa olsun vatandaşlık bir çok kuramcının kabul ettiği şekliyle politika üstü görünse de uygulamada birbiriyle rekabet eden vatandaşlık kavramlaştırmalarının da bulunduğunu belirtmek mümkündür (Çaylak, 2015).

Sonuç

Sonuç olarak, sosyal bilimciler, ananevi topluluklarda yer alan gayri resmî süreçten çağdaş topluluklara özgü resmî hukuksal sisteme dek çeşitli hukukî şekillerin örgütlenilmiş topluluklarda bulunan uygulamalarını tespit etmiştir (Sarıgil, 2011).

Siyaset bilimcileriye biraz daha karmaşık anlamı ile hukuku, yalnız çağdaş topluluklara özgü ve onu başka topluluksal kurallardan farklılaştıran değişik bir toplumsal kurum şeklinde görme eğilimindedir (İnalçık, 1993).

Düzen kavramına karşı olarak beliren düzensizlik konusu Batı siyasal felsefesinin temelinde yer alan bileşenlerden biri olarak en önde gelen korkular arasında bulunmaktadır (Sarıgil, 2011).

Düzenin bizatihi kendisi olmadan insanlığın yaşamı, yalnızlık, acizlik, kötülük, vahşilik ve kabalık olarak karşımıza çıkacaktır (Sarıgil, 2011).

Bu şekilde korku duyulan ve gündelik dilde anarşi şeklinde ifade edilen düzensizlik, kargaşa ve şiddet gibi manalar yüklenilmesinde açıkça görme mümkündür. Adalet terimi temel anlamda dağıtım anlayışını ifadeye yarar. Yalnız ne dağıttığı net değildir. Adalet kavramıyla ne tip ödülün ve cezanın kast edildiği açık değildir (Lewis, 2007).

Adalet bir şeyin dağıtımı durumunda mevzu bahis olabilmektedir: Servetin, gelirin, boş zamanın, özgürlüğün, arkadaşlığın, cinselliğin, isteklerin gibi (Çaylak, 2015).

Adalet terimi burda adı geçen misallerden her birisine uygulanabilmektedir. Mesela, maddi servetlerin adaletli biçimde dağıtımı durumuna taraftarlık gösterenler cinsel arzular veya dürtüler hususundaki adalet dağıtımı durumunu başka şekilde değerlendirebilmektedir (Sarıgil, 2011).

Hâk ve yükümlülükler madalyonun iki yüzü gibidir. Hâk sahibi olmak genellik ile diğer bir kişinin söz konusu hâkının karşılığını yapmak ve ona saygı göstermek manasında yükümlülük altına girmesini ifade etmektedir (Çaylak, 2015).

Hâk kavramı devletin üzerine ağır yükümlülükler getirmektedir aynı zamanda. Misal olarak, yaşam hâkının kabul edilmesi durumunda devlet kamusal düzeni ve şahıs güvenliğini güvence altına alma zorunda kalacaktır (Tunçay, 1999).

Vatandaşlık teriminin kökenini Antik Yunan'da ve o dönemin siyasal düşüncesinde aramak gerekir. Bu durumu Roma dönemine geldiğimizde içselleşmiş şekilde bulmaktayız (Lewis, 2007).

Vatandaşlık aynı zamanda cumhuriyetçilik anlayışının ve bu siyasal geleneğin en merkezî konularından birisidir. Basitçe bir ifadeyle vatandaşlık siyasî bir topluluğun hâklarla ve yükümlülükler ile donatılmış üyeliğidir (Sarıgil, 2011).

Vatandaşlık bu manada mukayeseli hâklarla ve yükümlülükler ile birbirine bağlanmış bireyle kamu arasındaki ilişkiselliği temsil eder (Çaylak, 2015).

Bu anlamda karşımıza çıkan normatif hukuk kurallarından negatif hâklar devlet gücünü sınırlamak yükümlülüğü getirir iken pozitif hâklar devlete ekonomi yaşamı yönetmek ve çok çeşitli sosyal hizmetler sunmak görevini yüklemektedir (Sarıgil, 2011).

Kaynakça

Adem Çaylak, Türkiye’de Yöneten ve Yönetilen, Ankara: Savaş Yayınları, 2015, Birinci Bölüm.

Bernard Lewis, “Osmanlı Reformu”, Modern Türk Tarih Kurumu, 2007, ss. 73-128.

Bernard Lewis, “Kemalist Cumhuriyet”, Modern Türkiye’nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007, ss. 73-128.

Burhanettin Duran, “Türkiye’de Sivil Toplum ve Siyaset”, Sivil Toplum: Farklı Bakışlar, Der. Lütfi Sunar, İstanbul: Kaknüs, 2005, ss. 189-223.

Davut Dursun, “Osmanlı Siyasi-İdari Sisteminde Din Örgütü: Şeyhülislamlık”, Yönetim-Din İlişkileri Açısından Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din, İstanbul: İşaret Yayınları, 1989, ss. 316-355.

Hikmet Özdemir, “Siyasal Tarih: 1960-1980”, Türkiye Tarihi, Der. Mete Tunçay vd., 1990, ss. 191-254.

Halil İnalçık, “Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih’in Kanunları”, Der. Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi, İstanbul: Eren Yayınları, 1993, ss. 319-342.

Jean Paul Sartre, Bulantı (çev. E. Aklan), İstanbul: Roman Yayınları, 1999.

Jean Paul Sartre, Varoluşçuluk (çev. A. Bezirci), İstanbul: Say Yayınları, 2005.

Jean Paul Sartre, Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology (trans. H. E. Barnes). New York: Philosophical Library, 1998.

Jean Paul Sartre, *Özgürlüğün Yolları: Akıl Çağı* (çev. Gülseren Devrim). İstanbul: Can Yayınları, 2011.

Mete Tunçay, “Tahrir-i Sükûn Dönemi”, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, ss. 127-174.

Nilüfer Göle, “Modernist Kamusal Alan ve İslami Ahlak”, *İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, 19-40.

Nuh Yılmaz, “Bir Postmodern Darbe Portresi: 28 Şubat”, *Bin Yılın Sonu: 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş*, Der. Abdurrahman Babacan, İstanbul: Pınar Yayınları, 2006, ss. 211-236.

Ömer Çaha, “Osmanlı’da Sivil Toplum”, *Sivil Toplum ve Devlet*, Ankara: Orion, 2016, ss. 142-184.

Ömer Çaha, “Türkiye’de Resmi Din Anlayışı: Etatokratik Sistemin İnşası”, *İslamiyat Dergisi*, Cilt. IV, Sayı. 4 (Ocak 2001), ss. 77-89.

Ömer Çaha, “Türkiye’nin Siyasal Moderni Modern Dünyada Din ve Devlet”, İstanbul: Timaş, 2008.

Ömer Çaha, “Tek Parti Türkiye’inde Sivil Toplum”, *Sivil Toplum ve Devlet*, Ankara: Orion Yayınları, 2016, ss. 185-232.

Ömer Çaha, “1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil Toplum”, *Sivil Toplum ve Devlet*, Ankara: Orion Yayınları, 2016, ss. 244-310.

Recep Boztemur, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet Toplum İlişkileri: Araştırma Yöntemlerinde ve Kurumsal Yaklaşımlarda Tek Yanlılık”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 9 (1998), ss. 79-110.

Şerif Mardin, “Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire”, *Comparative Studies in Society and History*, 11/13 (June 1969), ss. 258-281.

Şerif Mardin, “Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri”, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler I*, İstanbul: İletişim, 2013, ss. 35-78.

Eğitim Felsefesinde Vatandaşlık Düşüncesini Temellendiren Hukuksal Düzlemin İncelenmesi

Şerif Mardin, “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı’da ve Türkiye’de İslam”, Türkiye, İslam ve Sekülerizm, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, ss. 43-105.

Şerif Mardin, “Tanzimat’tan Sonra Aşırı Batıcılık”, Türk Modernleşmesi: Makaleler 4, İstanbul: İletişim, 2013, ss. 21-74.

Zeki Sarıgil, “Civil-Military Relations Beyond Dichotomy: With Special Reference to Turkey”, Turkish Studies, Cilt 12, Sayı 2 (Haziran 2011), ss. 265-278.